

Номи курс: Фаъолияти иқтисоди берунаи корхонаҳо дар

Ҷумҳурии Тоҷикистон

(Foreign economic activity of enterprises in the Republic of Tajikistan).

Week 7. Regional regulation of customs duties and taxes

lecturer: Rustamzoda Fitrat Muzafar

МАВЗЌИ 7. ТАНЗИМИ МИНТАҚАВИИ БОҶУ ХИРОҶИ ГУМРУКЌ

- 7.1. Мафҳум ва моҳияти танзими минтақавии боҷу хироҷи гумрукЌ
- 7.2. Намудҳои боҷи гумрукЌ ва шартҳои он
- 7.3. Заминаи ҳуқуқии танзими боҷу хироҷи гумрукЌ

Мақсади лексия: омӯзиши мафҳум ва моҳияти танзими минтақавии боҷу хироҷи гумрукЌ, намудҳои боҷи гумрукЌ ва шартҳои он ва мафҳум ва моҳияти танзими минтақавии боҷу хироҷи гумрукЌ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад.

7.1.Мафҳум ва моҳияти танзими минтақавии боҷу хироҷи гумрукЌ

Танзими минтақавии боҷу хироҷи гумрукЌ — ин маҷмӯи тадбирҳо ва сиёсати иқтисодист, ки кишварҳо дар доираи созмонҳои минтақавӣ барои содда кардани тиҷорати байниҳамдигарӣ ва мусоидат ба ҳамгирии иқтисодӣ амалӣ мекунанд. Он метавонад шаклҳои гуногун дошта бошад ва ба ҳадафи паст кардани монеаҳои гумрукЌ ва беҳтар кардани равобити тиҷоратӣ равона шудааст.

Шаклҳои асосии танзими минтақавии боҷу хироҷи гумрукЌ:

Минтақаҳои савдои озод - кишварҳо бо ҳам шартнома мекунанд, ки бар асоси он боҷу хироҷи гумрукЌ байни онҳо бекор мешавад, вале ҳар кишвар сиёсати гумрукии худро нисбати кишварҳои сеюм нигоҳ медорад. Масалан: Созмони Ҳамкории Иқтисодии Осиё (ASEAN Free Trade Area - AFTA)

1. Иттиҳодҳои гумрукЌ (Customs Unions)

Илова ба бартараф кардани боҷҳои дохилӣ, кишварҳо сиёсати ягонаи

гумрукӣ нисбат ба кишварҳои хориҷиро татбиқ мекунад. Масалан: Иттиҳоди гумрукии кишварҳои ИДМ, Иттиҳоди гумрукии Иттиҳоди Аврупо

2. **Бозори ягона (Common Market)** - ғайр аз озодии ҳаракати мол, бозори ягона имкон медиҳад, ки сармоя, хидматрасонӣ ва қувваи кор низ озодона ҳаракат кунанд. Масалан: Бозори ягонаи Иттиҳоди Аврупо

3. **Иттиҳодҳои иқтисодӣ (Economic Unions)** - қадами болотар - яқпорчагии сиёсати иқтисодӣ, молиявӣ, гумрукӣ ва ҳатто пулӣ (масалан, истифодаи асъори ягона). Масалан: Иттиҳоди Аврупо бо евро

Манфиатҳои танзими минтақавӣ:

- Коҳиш додани арзиши воридот ва содирот
- Афзоиши рақобатпазирии маҳсулот
- Чалби бештари сармояи хориҷӣ
- Тақвияти ҳамкориҳои иқтисодӣ

Челленҷҳо ва маҳдудиятҳо:

- Аз даст рафтани мустақилияти сиёсати гумрукӣ
- Фишор ба истеҳсолкунандагони дохилӣ
- Хатарҳои вобастагӣ аз иқтисоди кишварҳои ҳамсоя

Гумрук яке аз ниҳодҳои муҳими иқтисодӣ ва молиявии давлат мебошад, ки на танҳо назорати ҳаракати молу воситаҳо аз марзҳоро таъмин мекунад, балки дар ташаккули буҷети давлатӣ низ саҳми калон дорад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон танзими бочу хирочи гумрукӣ дар сатҳи давлатӣ ва минтақавӣ ба роҳ монда шудааст, ки ҳадафаш баланд бардоштани самаранокии сиёсати иқтисодӣ, ҳифзи бозори дохилӣ ва мусоидат ба рушди тиҷорати хориҷӣ мебошад.

1. Мафҳум ва намудҳои бочу хирочи гумрукӣ

• **Бочи гумрукӣ** - пардохти ҳатмӣ аст, ки ҳангоми ворид ё содир кардани мол ситонида мешавад.

• **Хирочи гумрукӣ** - дигар намудҳои пардохтҳои хизматрасонии гумрук (ба монанди хироҷ барои барасмиятдарории гумрукӣ).

- Намудҳои боч: воридотӣ, содиротӣ, муваққатӣ ва махсус.

2. Заминаи ҳуқуқии танзими бочу хироч

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи фаъолияти гумрукӣ”
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи бочҳои гумрукӣ”
- Кодекси гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Хадамоти гумрук.

3. Танзими минтақавии гумрук

- **Нақши мақомоти минтақавии гумрук:** Раёсатҳои вилоятӣ ва нуқтаҳои назорати сарҳадӣ.

- **Махсусияти минтақаҳо:** Даромад аз бочу хироч дар минтақаҳои наздисарҳадӣ (масалан, ВМКБ, Суғд) метавонад хусусияти фарқкунанда дошта бошад.

- **Рақамисозии хадамоти гумрук** ва таъсири он ба самаранокии барасмиятдарорӣ дар минтақаҳо.

Роҳҳои беҳбудӣ:

- Табодули иттилоот бо дигар кишварҳо
- Омӯзиш ва бозомӯзии кормандон
- Имкониятҳои рақамисозӣ ва автоматикунонии равандҳо

5. Нақши ҳамкории минтақавӣ ва байналмилалӣ

- Созишномаҳои ҳамкорӣ бо кишварҳои ИДМ, Чин, Афғонистон ва дигарон

7.2. Намудҳои бочи гумрукӣ ва шартҳои он

Бочи гумрукӣ, дар низоми ҳуқуқӣ пардохти ҳатмие, ки аз тарафи мақомоти гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми ба ҳудуди гумрукии ҷумҳурӣ ворид кардани мол ва содир намудани мол аз ин ҳудуд ситонида мешавад ва шартҳои ногузирӣ чунин воридоту содирот мебошад.

Бочи гумрукӣ ба бучети умумиҷумҳуриявӣ танҳо ҳангоми воридоти молҳо аз кишварҳои хориҷӣ бо тартиботи махсус ҳисоб карда мешавад, ки моҳият ва муҳтавои он дар Кодекси гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикос ёфтааст.

Андозаҳои бочи гумрукӣ аз рӯйи таъиноти худ ба се гурӯҳ тақсим мешаванд: адвалорӣ, махсус ва омехта.

Бочи адвалорӣ як навъи бочи гумрукӣ аст, ки ба арзиши гумрукии моли мавриди андозбандӣ қароргирифта бо фоиз ҳисоб карда мешавад. Бочи махсус тибқи ҳаҷми муқарраршудаи воҳиди моли мавриди андозбандӣ қароргирифта ҳисоб карда мешавад. Бочи омехта ҳар ду навъи дар боло зикршударо дар бар мегиранд. (моддаҳои 341, 342 Кодекси гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон). Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқ дорад барои танзими фаъолияти тиҷорати хориҷӣ бочи гумрукии мавсимӣ муқаррар намояд. Дар ин ҳолат ставкаҳои бочи гумрукии муқаррарнамудаи тарифи гумрукӣ истифода карда намешаванд. Муҳлати амали бочи гумрукии мавсимӣ дар як сол аз шаш моҳ зиёд буда наметавонад (моддаи 343 Кодекси гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Бо мақсади ҳимояи манфиатҳои иқтисодии Тоҷикистон нисбат ба моли воридотӣ мумкин аст муваққатан бочҳои хосси гумрукӣ: махсус, зиддидемпингӣ ва чубронӣ истифода карда шаванд. Бочи гумрукии махсус ба сифати тадбири муҳофизатӣ дар ҳолате истифода мешавад, ки агар мол ба ҳудуди гумрукии Тоҷикистон ба чунин миқдор ё шартҳои ворид шавад, ки тавонад ба истеҳсолкунандагони ватании моли шабех ва ё моли бевосита рақобаткунанда зарар расонад ё таҳдиди зарар расонидан намояд. Инчунин ҳамчун тадбири ҷавобӣ ба амалҳои таъзирӣ (дискриминатсионӣ) ва амалҳои дигари баъзе кишварҳо ё иттиҳодияҳои онҳо, ки манфиати Тоҷикистонро ҳалалдор менамоянд, истифода мешавад.

Бочи зиддидемпингӣ дар сурати ворид намудани мол ба ҳудуди гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо нархи нисбатан ба нархи гумрукии миёнаи оморӣ дар кишвари содиркунанда дар лаҳзаи воридот ниҳоят пасттар, агар чунин воридот ба истеҳсолкунандагони дохилии моли шабех зарари моддӣ расонад, ё таҳдиди зарар расондан намояд, ё ба ташкил ва ё ба бештар истеҳсол намудани чунин мол дар Тоҷикистон мамониат кунад, истифода мегарданд.

Боҷи ҷубронӣ дар сурати ба ҳудуди гумрукии Тоҷикистон ворид намудани моле, ки ҳангоми истехсол ё содир кардани он бевосита ё бавосита аз субсидия истифода шудааст ва, агар чунин воридот ба истехсолкунандагони ватании моли шабеҳ зарари моддӣ расонад, ё таҳдиди зарар расондан намояд ё ба ташкил ва ё ба истехсоли бештари моли шабеҳ дар Тоҷикистон мамониат кунад, истифода бурда мешавад. Боҷҳои махсус, зиддидемпингӣ ва ҷубронӣ, ки мувофиқи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муқаррар карда мешаванд, тибқи қоидаҳои пешбининамудаи Кодекси гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба ситонидани боҷҳои гумрукии воридотӣ пардохта мешаванд.

Намудҳои зерини воридот аз пардохти боҷҳои гумрукӣ озод карда мешаванд:

1) воридоти пули миллӣ ё асъор (ба ғайр аз мақсадҳои нумизматикӣ), инчунин қоғазҳои қиматнок;

2) воридоти металлҳои қиматбаҳо ва сангҳои қиматбаҳо аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон ва Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои Хазиначи давлатии сарватҳо;

3) воридоти молҳои, ки ройгон ба мақомоти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дода мешаванд, воридоти молҳо ба сифати кумаки башардӯстона, воридоти молҳои, ки ройгон ба ташкилотҳои эҳсонкорӣ барои мақсадҳои рафъи оқибатҳои офатҳои табиӣ, садама ва фалокатҳо дода мешаванд;

4) воридоти таҷҳизоти истехсолию технологӣ ва маҳсулоти тақмили онҳо, аз ҷумла дар асоси шартҳои иҷораи молиявӣ (лизинг), барои ташаккул ё пурра кардани сармояи (фонди) оинномавии корхонаҳо ё азнавтаҷҳизонии техникаи истехсолоти амалкунанда, ба шарте ки ин молу мулк мустақиман барои истехсоли мол (иҷрои кор ва хизматрасонӣ) мутобиқи ҳуҷжатҳои таъсисии корхона истифода шуда, ба категорияи молҳои зераксизӣ мансуб набошанд. Дар сурати барҳамдиҳии чунин корхона ё аз ҷониби ин корхона дар давоми ду сол аз лаҳзаи воридот ба Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода нашудан ё ба шахси дигар таҳвил намудани таҷҳизоти истехсолии технологӣ

ва маҳсулоти такмилие, ки ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид карда шудаанд, боҷҳои гумрукӣ, ки мутобиқи ҳамин баъд пардохта нашудаанд, ба буҷет ситонида мешаванд, ба истиснои воридоти чунин таҷҳизот дар асоси шартҳои иҷораи молиявӣ (лизинг);

5) воридоти маводу лавозимот барои истеҳсоли доруворӣ, таҷҳизоти тиббӣ, фармасевтӣ ва асбобҳои тиббӣ, технологияҳои навтарин барои корхонаҳои дорусозӣ ва таҷҳизоти муосири ташхису табобат, доруворӣ тиббӣ, ба истиснои доруворӣ тиббии дар дохили ҷумҳурӣ истеҳсолшаванда, ки тартиб ва номгӯӣ онҳоро Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян менамояд;

6) воридоти молҳо барои амалӣ намудани лоиҳаҳои сармоягузори давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи маблағҳои созишномаҳои грантӣ ва қарзӣ;

7) воридоти молҳо барои сохтмони объектҳои махсусан муҳим, ба истиснои молҳои дар ҷумҳурӣ истеҳсолшавандае, ки номгӯӣ онҳоро Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян менамояд;

8) воридоти таҷҳизоту техника, масолеҳи сохтмонӣ ва маводи дигар барои таъмини эҳтиёҷоти иншооти сайёҳӣ (аз ҷумла меҳмонхона, осоишгоҳ ва истироҳатгоҳҳои табобатӣ, марказҳои сайёҳӣ ва иншооти дигари сайёҳӣ), ба истиснои молҳои дар ҷумҳурӣ истеҳсолшаванда. Рӯйхати иншооти сайёҳӣ, номгӯӣ ва миқдори таҷҳизоту техника ва масолеҳи сохтмонии воридшаванда ва маводи дигар аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда мешаванд;

9) воридоти молҳо (ба истиснои молҳои зераксизӣ) бевосита аз ҷониби истеҳсолкунандагон барои истеҳсоли алюминийи аввалия тибқи номгӯӣ ва ҳаҷми муайяннамудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;

10) воридоти алюминийи аввалия;

11) воридоти техникаи ҳарбӣ, агрегатҳои асосӣ, силоҳ, лавозимоти ҷангӣ ва дастгоҳҳои парвозкунандаи табиноти мудофиавӣ, инчунин қисмҳои эҳтиётӣ ба онҳо, арзиши хизматрасонӣ ва таъмир;

12) воридоти молҳои махсуси истифодаи фардӣ барои маъҷубон мутобиқи номгуе, ки аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад;

13) воридоти технологияву таҷҳизот ва мавод барои таъминоти соҳаҳои парандапарварӣ, моҳипарварӣ ва (ё) воридоти молҳо бевосита барои эҳтиёҷоти худии субъектҳои хоҷагидор дар соҳаҳои парандапарварӣ, моҳипарварӣ ва истеҳсоли хӯроқи омехтаи парранда ва чорво;

14) воридоти ашёи хом барои коркард ва истеҳсоли маҳсулоти ниҳой, ба истиснои ашёи хоми дар дохили ҷумҳурӣ истеҳсолшаванда ва молҳои зераксизӣ, ки тартиб ва номгуӣи онҳоро Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян мекунад;

15) воридоти техника ва таҷҳизот, қисмҳои эҳтиётӣ ва маҳсулоти такмили зерин, ба истиснои воридоти қисмҳои эҳтиётӣ ва маҳсулоти такмили дар ҷумҳурӣ истеҳсолшаванда, ки номгуӣи онҳо аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад:

- техникаи кишоварзӣ;

- қисмҳои эҳтиётӣ ва маҳсулоти такмили техника ва мошинолати кишоварзӣ аз ҷониби корхонаҳои васлу насбкунанда (истеҳсолкунанда) барои истеҳсол, инчунин фурӯши моли (маҳсулоти) ниҳоии истеҳсолшуда;

Ҳамин тавр, бочи гумрукӣ андозаи ғайримустақим аст, ки аз гардиши савдои берунии мол ҳангоми убури сарҳади гумрукӣ ситонида мешавад. Ин андозро дар ниҳоят кор истеъмолкунанда мепардозад, зеро он ба нархҳои маҳсулот дохил мешавад ва ҳамин тариқ ба рақобатпазирии он таъсир мерасонад.

Вобаста ба сиёсати савдои берунии давлат, меъёри бочҳои гумрукӣ метавонад арзишҳои молҳоеро, ки аз сарҳад интиқол дода мешавад ба таври фарқкунанда зиёд кунад.

7.3. Заминаи ҳуқуқии танзими бочу хирочи гумрукӣ

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо» ва Кодекси гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон заминаи ҳуқуқии

асосии танзими бочу хирочи гумрукӣ дар кишвар мебошанд. Таъсиси «Долони содакардашудаи гумрукӣ» байни Тоҷикистон ва Федератсияи Русия, ки дар Форуми байналмилалии гумрукӣ – 2024 ба имзо расид, намунаи ҳамкориҳои байналмилалӣ дар самти соддагардонии расмиёти гумрукӣ мебошад.

Тағйиру иловаҳо ба қонунгузорӣ

Лоихаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ворид намудани тағйиру илова ба Кодекси гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон» бо мақсади мутобиқ гардонидани сиёсати гумрукӣ ба талаботи замон ва рушди тиҷорати хориҷӣ таҳия шудааст. Баррасии ин лоиха дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки давлат ба таҳкими заминаи ҳуқуқии танзими бочу хирочи гумрукӣ аҳамияти ҷиддӣ медиҳад.

Нақши ҳамкориҳои байналмилалӣ

Ҳамкориҳои байналмилалӣ дар соҳаи гумрук, ба монанди имзо кардани созишномаҳои «Долони содакардашудаи гумрукӣ» ва иштироки қормандони гумрук дар форумҳои байналмилалӣ, ба таҳкими муносибатҳои гумрукӣ ва рушди тиҷорати хориҷӣ мусоидат мекунанд.

Хулоса – танзими минтақавии бочу хирочи гумрукӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо истифода аз заминаи ҳуқуқии мустаҳкам, ҳамкориҳои байналмилалӣ ва ҷорӣ намудани технологияҳои муосир метавонад, самаранокии сиёсати гумрукӣ ва рушди иқтисодии кишварро таъмин намояд. Танзими бочу хирочи гумрукӣ дар сатҳи минтақавӣ дар Тоҷикистон нақши муҳим мебозад ва метавонад воситаи муассири ҳавасмандгардонии рушди иқтисодии вилоятҳо мебошад. Бо истифода аз технологияи муосир ва назорати самаранок, давлат метавонад самаранокии фаъолити гумрукӣ ва шаффофияти онро дар тамоми кишвар баланд бардорад.

Саволҳо барои мустаҳкамкунии мавзӯ:

1. Мафҳуми танзими минтақавии бочу хирочи гумрукӣро шарҳ диҳед.
2. Намудҳои бочи гумрукӣ ва шартҳои онро манидод намоед.
3. Заминаи ҳуқуқии танзими бочу хирочи гумрукиро номбар намоед.